

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7423

ISSN 2519–2698 print
ISSN 2518–1327 online

<http://nvlvet.com.ua/>

УДК 502. 7:581.55

Екологічний аналіз стану фауністичного комплексу західного регіону України

В.В. Снітинський, Н.В. Качмар, О.Т. Мазурак, Ю.В. Жилищич
e-mail: notujka@mail.ru

Львівський національний аграрний університет,
вул. Володимира Великого, 1, Дубляни, Львівська обл., 80381, Україна

У статті наведені результати досліджень щодо екологічного стану фауністичного комплексу на території західного регіону України. Тваринний світ цього регіону відмінний від інших зон. Різноманітність ландшафтів визначає розмаїття тваринного світу досліджуваного регіону. Українські Карпати є одним із останніх куточків в Європі, де зберігається життєздатність популяцій крупних хижаків. Встановлено, що ендеміками західного регіону України є: білка карпатська, тритон карпатський, саламандра плямиста, беркут, а найбільш рідкісними – зубр, ведмідь бурий, рись, беркут, орлан-білохвіст, хохуля звичайна, ховрах європейський, кіт лісовий, шуліка рудий, вирезуб. Популяція бурого ведмеда в українських Карпатах становить приблизно 150–200, популяція рисі – 350–400 особин. В Україні залишилось близько 300 особин зубрів, 33 особини живе на території НПП «Сколівські Бескиди». Також тут можна зустріти благородного оленя, косяку, вовка, лося, зайця, білку, диких котів і свиней, хом'яка, польову мишу. Нутрія, норка, сріблясто-чорна лисиця, ондатра, кам'яна куниця, борсук були привезені здалеку, проте вони добре акліматизувалися в даних умовах.

Завдяки сприятливим умовам для гніздування, міграції та зимівлі Карпати стали домівкою для значної кількості різноманітних видів птахів. Загалом понад 300 видів зустрічається на Закарпатті. Основними представниками пташиного світу є: беркут і чорний дятел, орел-падальник, чорний гриф, орлан-білохвіст, горобець, синиця, сова, чайка, куріпка. На території українських Карпат гніздиться 10–15 пар беркута. На ріках та озерах живуть качки, гуси, лебеді, чаплі та журавлі. Річки, озера і штучні водойми західного регіону України населяють окунь, лящ, судак, щука, карась, сазан, короп, осетр і форель. Світ рептилій складається з гадюк, вужів і ящірок. Плямиста саламандра і три види тритонів занесені до Червоної книги України. Встановлено, що найбільше червонокнижних видів тварин зустрічається у Закарпатській області – 168, а найменше – у Рівненській – 85 видів. Визначено, що найбільший вплив на фауну досліджуваного регіону чинять браконьєрство, господарська та рекреаційна діяльність.

Ключові слова: фауна, тварина, ссавці, птахи, рептилії, Карпати, західний регіон України, ліс, рекреаційне навантаження, браконьєрство, антропогенний вплив, Червона книга України.

Экологический анализ состояния фаунистического комплекса западного региона Украины

В.В. Снитынский, Н.В. Качмар, О.Т. Мазурак, Ю.В. Жилищич
e-mail: notujka@mail.ru

Львовский национальный аграрный университет,
ул. Владимира Великого, 1, г. Дубляны, Львовская обл., 80381, Украина

В статье приведены результаты исследований по экологическому состоянию фаунистического комплекса западного региона Украины. Животный мир этого региона отличается от других зон. Разнообразие ландшафтов определяет разнообразие животного мира региона. Украинские Карпаты являются одним из последних уголков в Европе, где сохраняется жизнеспособность популяций крупных хищников. Установлено, что эндемиками западного региона Украины являются: белка карпатская, тритон карпатский, саламандра пятнистая, беркут, а наиболее редкими – зубр, медведь бурый, рысь,

Citation:

Snitynskyi, V., Kachmar, N., Mazurak, O., Zhylyshchych, Y. (2017). Ecological analysis of faunal complexes western region of Ukraine. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(74), 103–106.

беркут, орлан-белохвост, выхухоль обычная, ховрах европейский, кот лесной, вирезуб. Популяция бурого медведя в украинских Карпатах составляет примерно 150–200, популяция рыси – 350–400 особей. В Украине осталось около 300 особей зубров, 33 особи живут в «Сколевских Бескидах». Мы можем также здесь встретить благородного оленя, косулю, волка, лося, зайца, белку, диких кошек и свиней, хомяка, полевою мышь. Нутрия, норка, серебристо-черная лисица, ондатра, каменная куница, борсук были привезены издалека, однако они хорошо здесь акклиматизировались.

Благодаря благоприятным условиям для гнездования, миграции и зимовки Карпаты стали домом для большого количества различных видов птиц. В общем более 300 видов встречается в Закарпатье. Основными представителями птичьего мира являются: беркут и черный дятел, орел-падальщик, черный гриф, орлан-белохвост, воробей, синица, сова, чайка, куропатка. На территории украинских Карпат гнездится 10–15 пар беркута. На реках и озерах живут утки, гуси, лебеди, цапли и журавли. Реки, озера и искусственные водоемы западного региона Украины населены окунь, лец, судак, щука, карась, сазан, карп, осетр, форель. Мир рептилий состоит из гадюк, ужей. Пятнистая саламандра и три вида тритонов занесены в Красную книгу Украины. Установлено, что наиболее краснокнижных видов животных встречается в Закарпатской области – 168, а меньше всего – в Ровенской – 85 видов. Определено, что наибольшее влияние на фауну исследуемого региона оказывают браконьерство, хозяйственная и рекреационная деятельность.

Ключевые слова: фауна, животное, млекопитающие, птицы, рептилии, Карпаты, западный регион Украины, лес, рекреационная нагрузка, браконьерство, антропогенное воздействие, Красная книга Украины.

Ecological analysis of faunal complexes western region of Ukraine

V. Snitynskyu, N. Kachmar, O. Mazurak, Y. Zhylishchych
e-mail: notujka@mail.ru

Lviv National Agrarian University,
Volodymyr Velykyi Str., 1, Dubliany, Lviv, 80381, Ukraine

The paper present result of research on the ecological analysis of faunal complexes of the Western region of Ukraine. The animal world of this region is distinct from the other zones. The variety of the landscape determines the variety of the animal world. Ukrainian Carpathians are one of the last area in continental Europe to support viable populations of large carnivores. Established that the endemic to the Western region of Ukraine are carpathian squirrel, carpathian newt, spotted salamander, golden eagle. The most rare animals are: bison, brown bear, lynx, golden eagle, white-tailed eagle, common muskrat, european gopher, forest cat. The Brown bear population in the Ukrainian Carpathian reach approximately 150–200 individuals. The lynx population is officially estimated to be about 350–400 individuals. In Ukraine there are about 300 species of bison. Only 33 nimals left in Ukrainian Skolivsky Beskydy. We can also find noble deer, roe, wolf, moose, hare, squirrel, wild cats and pigs, hamster, field mouse and so on. Some fur animals (nutria, mink, silvery-black fox, muskrat, stone marten, badger) were brought in from afar, and they acclimatized themselves well to the environment. The diverse habitats in the Carpathians support a wide variety of bird species, using the region for nesting, migrating and wintering. Overall, more than 300 species are found in the Zakarpattia. Bird life includes golden eagles and black wood peckers, carrion eagle, black griffons, white-tailed eagle, sparrow, titmouse, owls, gulls, partridge. The golden eagle nests in all the major mountains of Europe, in the Ukrainian Carpathians – 10–15 pairs. The rivers and lakes are home to ducks, geese, storks, swans and cranes. Rivers, lakes and manmade reservoirs of the Western region of Ukraine are inhabited with perch, bream, zander, pike, crucian carp, sazan, carp, sturgeon, trout. Among reptiles, one can come upon vipers, grass-snakes, and lizards. The spotted salamander and three types of tritons are entered in the Red Book. It was found that the most Red species are in Zakarpattia (168) and the least – in Rivne (85 species). The main factors of influence on the biodiversity of the Western region of Ukrain are identified. It is shown that poaching, anthropogenic and recreational activities have the most influence on faunal complex studied region.

Key words: fauna, animals, mammals, birds, reptiles, Carpathians, western region of Ukraine, forest, recreational load, poaching, human impact, the Red Book of Ukraine.

Вступ

Тваринний світ відноситься до відновлюваних природних ресурсів. Однак для збереження їх здатності до відновлення потрібні конкретні, не порушені людиною, природні умови. Практично всі ліси України перебувають в зоні негативного впливу промислового забруднення. Великої шкоди їм завдала Чорнобильська катастрофа, а масове вирубування лісів є причиною знищення ареалу проживання значної кількості тварин (Milkina et al., 2011; Ekolohichnyi pasport Lvivskoi oblasti 2015).

Сучасний стан тваринного світу викликає глибоке занепокоєння і потребує фундаментальних та термінових дій. Необхідні значні капіталовкладення для збереження біологічної розмаїтості, але вони окупляться за рахунок одержання багатьох вигод в екологічній, економічній і соціальній сферах.

Метою наших досліджень було проаналізувати стан фауністичного комплексу західного регіону України, до якого традиційно включають Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську та Чернівецьку області.

Матеріал і методи досліджень

Метою обліку тварин є встановлення чисельності звірів та птахів, їх територіальне розміщення. З метою вивчення біологічного різноманіття тварин використовували такі методи: визначення давності слідів взимку, маршрутний облік звірів по слідах на снігу, метод картування слідів, метод шумового прогону, облік на місцях підгодівлі, облік анкетно-опитовим методом, літньо-осінній облік пернатої дичини на маршрутних смугах, а також результати досліджень, які представлені у Літописах природи (Litoryps pryrody

Yavorivskoho natsionalnoho pryrodnoho parku; Litopys pryrody pryrodnoho zapovidnyka «Roztochchia»; Litopys pryrody Karpatskoho biosferneho zapovidnyka).

Результати та їх обговорення

Аналіз просторової щільності раритетної частини фауни свідчить про існування кількох регіональних центрів фауністичного багатства – Карпатський регіон та Волино-Поділля.

Екологічний аналіз стану тваринного світу західного регіону України показав, що фауна (хребетні) Карпат налічує 435 видів. Карпати населяють 74 види ссавців, а це 77% складу ссавців України. На території українського Розточчя зареєстровано 43 види ссавців, 169 – птахів, 17 – земноводних і плазунів, 16 – риб. Фауна хребетних Яворівського НПП та його околиць (видовий склад фауни впродовж останніх років залишається незмінним) налічує 299 видів, в т. ч. 25 видів риб, 11 – земноводних, 7 – плазунів, 204 – птахів і 52 – ссавців (Cherniavskiy and Shpilchak, 2007; Milkina et al., 2011).

Проте в Карпатах за останні 100 років зникли сарна, бабак, на грані зникнення – норка європейська. Кілька особин тарпана є на території Яворівського НПП, урочище Мочари, в умовах неволі.

У сучасному складі теріофауни Передкарпаття не виявлено, наприклад, підковоноса великого, нічниця триколірної, довгокрила звичайного, які зустрічаються в Закарпатті. Водночас тут не знаходять хом'ячка сірого, сліпака буковинського, полівки-економки, які живуть у Передкарпатті. У Львівській, Івано-Франківській обл. реакліматизований зубр, який у Закарпаття може потрапити лише випадково (Bashta et al., 2006; Cherniavskiy and Shpilchak, 2007; Milkina et al., 2011).

Карпати багаті на кажанів. Крім чисельних нічниця великої, вечірниця рудої, нетопира малого, кажана

пізнього, вуханя тощо тут зустрічаються й такі червонокнижні види, як малий та великий підковоноси, нічниця Бехштейна, Наттерера, триколірна, довгокрил звичайний, широковух європейський, вечірниця мала. Значна кількість червонокнижних кажанів зустрічається на території природного заповідника «Розточчя». Із комахоїдних ссавців поширені їжак, кріт, різні види буроzubок та білоzubок, кутори звичайна та мала (Litopys pryrody pryrodnoho zapovidnyka «Roztochchia»); Litopys pryrody Karpatskoho biosferneho zapovidnyka).

Ендеміками західного регіону України є: білка карпатська, тритон карпатський, саламандра плямиста, беркут (Akimov, 2009). У Карпатах акліматизуються нові види: ондатра, снотовидний собака, паля американська, омуль байкальський.

Широкий діапазон поширення в межах досліджуваного регіону мають: ведмідь бурий, олень, козуля, свиня дика, рись, лисиця, білка карпатська, кіт лісовий, горностай, куниця лісова, соні та ін. Обмежене вертикальне поширення мають: землерийки, білоzubки, більшість рукокрилих, тхір степовий, видра, норка, ховрахи, хом'як, ондатра (Cherniavskiy and Shpilchak, 2007; Milkina et al., 2011; Fokshei et al., 2013).

З мисливських видів, крім оленя та зубра, в Карпатах зустрічаються кабан дикий, козуля європейська та акліматизовані лань і олень плямистий, лось. Муфлон європейський – малочисельний в Україні вид, акліматизований в Закарпатській, Івано-Франківській обл. Стан популяції крупних мисливських ссавців не є задовільним і залежить не стільки від стану довкілля, скільки від рівня ведення мисливського господарства, а також загального суспільно-економічного становища в країні (Cherniavskiy and Shpilchak, 2007; Fokshei et al., 2013).

Таблиця 1

Причини зміни чисельності деяких представників червонокнижної фауни західної України

Назва та їх кількість	Причини зміни чисельності
Беркут (10–15 пар)	Знищення старих ділянок лісу, де птахи гніздяться; скорочення кормової бази; вбивство птахів для виготовлення опудал; випадкове потрапляння у пастки.
Ведмідь бурий (300 особин)	Інтенсивна експлуатація та омолодження лісів, рекреаційне навантаження; високий рівень чинника неспокою, браконьєрський відстріл тварин.
Зубр (близько 300 особин на території всієї України)	Браконьєрство і недбале ведення мисливського господарства.
Кіт лісовий (400–500 особин)	Скорочення площ старих листяних лісів; загибель у браконьєрських самоловах та від мисливських собак; відсутність відповідного снігового покриву.
Полоз лісовий, ескулапів (трапляються поодинокі особини. Стабільні популяції біля с. Мигія – 350 особин)	Антропогенна трансформація місць перебування, браконьєрський вилов.
Рись (350–400 особин)	Деградація місць існування, фрагментація ареалу, збіднення кормової бази та браконьєрський відстріл.
Саламандра плямиста (в Карпатах щільність дорослих та личинок – від 12–80 до 45–50 ос./км ² ; в Чернівецькій обл. 8,2 і в Івано-Франківській обл. 4,9–6,3 ос./м ² площі водойми (личинки))	Зниження чисельності пов'язано зі змінами біотопів та відловом.
Орлан-білохвіст (100–120 пар на території всієї України, 1 пара на території Яворівського НПП)	Лісогосподарська діяльність, браконьєрство, рекреаційне навантаження, збіднення кормової бази.

Згідно з літературними даними (Ekolohichniy pasport Lvivskoi oblasti, 2015), чисельність основних видів мисливських тварин у Львівській області з кожним роком збільшується (дані за період з 2010 до 2015 рр.: зубр – з 40 до 48, лань – з 68 до 93, лось – з 62 до 69, олень благородний – з 1460 до 1688, олень плямистий – з 68 до 58, кабан – з 3984 до 4457, вовк – з 136 до 162, заєць-русак – з 43781 до 45872 особин). Впадає у вічі низький рівень чисельності майже всіх видів крупних мисливських ссавців.

До «Червоної книги України» внесено 542 види. За п'ятнадцять років, які розділяють видання 2-го та 3-го випусків, число червонокнижних видів зросло на 160 видів (Akimov, 2009). Найвищу охоронну категорію мають такі хордові тварини: зубр, ведмідь бурий, рись, беркут, орлан-білохвіст, хохуля звичайна, ховрах європейський, кіт лісовий, шуліка рудий, вирезуб. Найбільше червонокнижних видів тварин зустрічається у Закарпатській області – 168, а найменше – у Рівненській – 85 (Львівська – 140, Івано-Франківська – 149, Тернопільська – 88, Волинська – 106, Чернівецька – 134 види). У даному розподілі ключову роль відіграє показник лісистості області (Bashta et al., 2006; Akimov, 2009).

Діяльність людини суттєво позначається на чисельності фауни регіону (табл. 1).

Ціна цих втрат фауни буде вимірюватися не особинами, кілограмами чи відсотками, а жахом передчуття біоценотичних катастроф.

Висновки

Вже зараз стає очевидним, що антропогенні зміни біоти проходять з різною швидкістю і глибиною в різних регіонах. Якщо в одних місцевостях ще немає рідкісних видів, то в інших – вже немає носіїв поняття «раритетний» вид.

Основними проблемами у галузі охорони і регулювання використання тваринного світу є його недостатня вивченість, погіршення природних умов існу-

вання через зростаючий антропогенний вплив. Визначальним елементом збереження фауністичного комплексу планети є якість і темпи формування екологічної свідомості та екологічної культури населення у процесі екологічного виховання. Проблемою є невідсутність відповідних законів, а проблема дотримання норм чинного законодавства.

Перспективи подальших досліджень. У перспективі планується детальніше вивчати вплив окремих чинників природного та антропогенного походження на зміну чисельності представників хордових тварин.

Бібліографічні посилання

- Ekolohichniy pasport Lvivskoi oblasti 2015. Lviv: SPOLOM, 2016, 215 (in Ukrainian).
- Litopys pryrody Yavorivskoho natsionalnoho pryrodnoho parku. Lviv, 2015. 16, 236 (in Ukrainian).
- Litopys pryrody pryrodnoho zapovidnyka «Roztochchia». Lviv, 2015. 29, 230 (in Ukrainian).
- Litopys pryrody Karpatskoho biosfernogo zapovidnyka. Rakhiv, 2014. 37, 230 (in Ukrainian).
- Milkina, L.I., Deineka, A.M., Pryndak, V.P. (2011). Natsionalnyi pryrodnyi park «Skolivski Beskydy». Rarytetnyi fitohenofond. Lviv: Kamula (in Ukrainian).
- Bashta, A.T., Kanarskyi, Yu.V., Reshetylo, O.S. (2006). Ridkisini vydy tvaryn Lvivskoi oblasti. Lviv (in Ukrainian).
- Akimov, I.A. (2009). Chervona knyha Ukrainy. Tvarynnyi svit. K.: Hlobalkonsaltnh (in Ukrainian).
- Cherniavskyi, M.V., Shpilchak, M.B. (2007). Pryrodnyi zapovidnyk «Horhany». Ivano-Frankivsk: «Foliant» (in Ukrainian).
- Fokshei, S.I., Hlodova, L.M., Hostiuk, Z.V. (2013). Abiotychnе seredovyshe. Litopys pryrody Natsionalnoho pryrodnoho parku «Hutsulshchyna». Kosiv. 10, 40–98 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 5.03.2017